

«موقعیت تعاونیها و تأثیر آنها در توزیع»

گزارشی که هم‌اکنون مطالعه مینمائید بررسی کوتاهی است بر اوضاع تعاونیها در سطح استان خراسان و چگونگی تأثیر آنها در نحوه توزیع. لذا در شروع بحث اشاره‌ای داریم به اصل چهل و چهارم قانون اساسی که چنین بیان شده است:

نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمائی، کشتیرانی، راه آهن و مانند اینها است که بصورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش تعاونی شامل شرکتهای و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل میشود. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات میشود که مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جائیکه با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلامی خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط در هر سه بخش را قانون معین میکند.

کمتر نهادی است که در قانون اساسی جمهوری اسلامی بدین حد بدان توجه شده باشد بطوریکه علاوه بر اصل ۴۴ قانون در اصول دیگر این قانون نیز بدان اشاره شده است، اما مهمترین و معروفترین اصل مربوط به این بخش همان اصل ۴۴ است که در آن مبانی مالکیت را به سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی تقسیم نموده و مهمتر از همه توضیح ذیل است که در آن تأکید گردیده که بخش خصوصی بعنوان مکمل دو بخش دولتی و تعاونی است. آنچه از مفهوم مکمل استنباط میشود آنست که در مواردیکه بخش تعاونی از فعالیت در آن زمینه ناتوان ماند بخش خصوصی میدان فعالیت دارد، اگر چه متأسفانه در حال حاضر بعلت برخی مشکلات که برای تعاونیها پیش میآید وضع این دو بخش معکوس گردیده است و بخش خصوصی حاکم بر بخش تعاونی است. يك مقام آگاه به مسائل تعاونی ضمن بیان این مطالب در خصوص وضعیت تعاونیها در سطح استان گفت: تعاونیهای خراسان نسبت به تعاونیهای سطح کشور بعد از تهران در مقام دوم قرار دارد بطوریکه در حال حاضر تعداد شرکتهای تعاونی در سطح استان اعم از شهری، روستائی، کارگری نزدیک به ۱۴۰۰ واحد با عضویت بیش از ۹۰۰ هزار نفر میرسد و با وجود احتمال عضویت برخی از اعضاء در رشته‌های مختلف تعاونی و در نظر گرفتن جمعیت چهارمیلیونی میتوان گفت که نزدیک به اتفاق خانواده‌ها در سطح استان پهناور خراسان از مزایای تعاونی استفاده میکنند. رونق و حیات هر تعاونی صرفنظر از عوامل داخلی بستگی مستقیم به نحوه و امکان تأمین کالای مورد نیاز اعضاء دارد، اگر چه در واقع اهمیت مسائل و مشکلات داخلی هر تعاونی میتواند تحت الشعاع امکانات تعاونی در تهیه کالا باشد که بایستی اقدامات جدی در اینمورد معمول گردد. اما قابل ذکر است که شرکتهای تعاونی روستائی به علت آنکه سرپرستی و مدیریت تنگاتنگ از طرف دولت بر آنها اعمال میگردد و نیز شرکتهای تعاونی کارگری به جهت تخصیص سهمیه خاصی از تولیدات داخلی از نظر تأمین کالا، از وضع مطلوبتری برخوردار میباشند.

تعاونیهای مصرف محلی:

این تعاونیها بر اثر شرایط اقتصادی و تحول اجتماعی و

سیاسی جامعه بعد از انقلاب، با عضویت کسانی که تمایل به تشکل اقتصادی در قالب تعاونیهای مصرف داشته‌اند تشکیل شده و بر اثر شرایط اقتصادی ناشی از جنگ تحمیلی توسعه یافته و در اکثر نقاط مخصوصاً شهرهای بزرگ با استقبال مردم روبرو گردیده است. شوراهای محلی که در اوایل انقلاب در همیاری و نیز توزیع کالاهای کمیاب و مایحتاج عمومی نقش و نفوذ مؤثری داشتند غالباً برای تأسیس این نوع تعاونیها پیشقدم بودند و در بسیاری از موارد عهده‌دار جمع‌آوری و جوجه سهام و تشویق مردم برای پذیرش عضویت این تعاونیها بودند. شرایط موجود و نیز امیدواری مردم برای بدست آوردن کالاهای کمیاب و مایحتاج خود از این طریق باعث گردید که در کوتاهترین مدت تعداد ۸۳ شرکت با عضویت ۲۴۳۵۷۸ نفر تشکیل گردد و با عنایت باینکه اعضای این تعاونیها را سرپرستان خانواده‌ها تشکیل میدادند بخصوص در شهرهای بزرگ، بیش از نیمی از جمعیت شهری، تحت پوشش خدماتی تعاونیهای مصرف محلی قرار گرفتند. این تعاونیها در سالهای اولیه جنگ تحمیلی منشاء خدمات چشمگیری در توزیع عادلانه مایحتاج عمومی و مبارزه با احتکار و گرانفروشی بودند، اما میتوان گفت بر اثر دلایلی از فعالیت تعاونیها کاسته شده و یکی پس از دیگری با مشکلات لاینحلی مواجه میشوند که مسائل تعدادی از آنها به مراحل پیگیریهای قضائی کشیده است.

و باید که مسئولین امر برای اینکه تعاونی از بین نرود دخالت کنند، و اگر امروز مردم به شوراها و تعاونیها بدبین شده‌اند و باید آنها را متقاعد نمود باینکه نقش تعاونی خوب است بشرط آنکه نظارت دقیق بر کار آنها انجام گیرد که آن هم مستلزم حضور بیش از پیش مردم در انتخاب افراد شایسته و لایق در تصدی امور خویش میباشد.

هدف از طرح چنین موضوعی مقید ساختن مردم به مشارکت بیشتر در انتخابات اعضای هیئت مدیره و بازرسین شرکتهای تعاونی است چرا که اگر گردانندگان تعاونی، افراد مجرب و کاردان و متعهد باشند آنگاه میتوان انتظار یک تعاونی ایده‌آل را از آنان داشت. اگر مراکز پخش و اتحادیه تعاونیها در زمینه تهیه جنس کوشا باشند و مسئولین اجرایی تعاونی بتوانند با دستی باز مصوبات هیئت مدیره را برابر مقررات

جاری شرکتهای تعاونی انجام دهند شاید بتوان بخشی از مشکلات مردم را حل نمود و آنها هم به کیفیت کار مسئولین ذیربط در امور خرید ضروریات مردم بستگی دارد.

تعاونیهای متمرکز و مرکزی، طرحی پیشنهادی از طرف مدیرعامل يك شرکت:

گسترده‌گی و تعدد شعب تعاونیها بسبب عدم امکان کنترل و نظارت و مدیریت کافی بر نحوه عرضه خدمات و صحت عمل گردانندگان این شعب موجب گردیده که تعاونیهای مرکزی تا حدودی بتواند راهگشای بسیاری از مشکلات فعلی گردد.

نظر باینکه از بدو تأسیس تعاونیهای مصرف محلی، توزیع عادلانه کالا جزء اهم مسائل وجودی تعاونیها بوده و میباشد، لذا علیرغم وجود مدارک و شواهد لازم به تجربه اثبات گردیده، تعاونیهایی که در اقصی نقاط شهر بطور متمرکز فعالیت داشته‌اند نسبت به سایر تعاونیهایی که بطور گسترده و پراکنده انجام وظیفه نموده‌اند موفق‌تر نشان داده‌اند زیرا اگر در مقام مقابله برآئیم میتوان به چند مورد اساسی اشاره نمود:

۱- در تعاونیهای متمرکز و مرکزی از پرسنل و کارکنان حداکثر استفاده بعمل می‌آید.

۲- از هزینه‌های جاری از جمله اجاره محل - حمل و نقل و سوخت - استهلاك و سائط نقلیه کاسته میشود.

۳- توزیع عادلانه کالا بطور نسبی با نظارت مدیر فروشگاه صورت می‌گیرد.

۴- در صورت بروز هرگونه اختلاف یا سوء تفاهمی میان کارکنان شرکت و مراجعین، موضوع با حضور مدیر فروشگاه خاتمه می‌یابد.

چنانچه تعدادی فروشگاه با مشخصاتی که بدان اشاره شد تحت کنترل يك واحد مرکزی قرار گیرد اولاً هزینه‌های جاری هر يك از فروشگاهها معادل يك چهارم هزینه‌های قطعی خواهد بود، ثانیاً نظارت بر توزیع عادلانه کالا مؤثرتر خواهد بود و ثالثاً هماهنگی و یکپارچگی عمل نمودن تعاونیها در جهت تثبیت قیمت کالاهای مورد نیاز مردم موجب ثبات و پایداری آن میشود.

دارند توانسته اند خدمات شایان توجهی به قشر زحمتکش جامعه کارمندان ارائه نمایند. گرچه این تعاونیها در مقام اجراء با مشکلاتی مواجه هستند ولی میتوان ادعا نمود که تا حد قابل توجهی موفق بوده اند. با صرف نظر از تکرار مسائلی که در مورد تعاونیهای مصرف محلی مطرح شد برای آگاهی بیشتر از کم و کیف قضایا همراه شما به تعاونی مصرف بعضی از ادارات مراجعه کرده و مشکلات آنها را از اعضاء و مسئولین این تعاونیها جویا شدیم.

پس از نظرخواهی از اعضاء و مراجعین تعاونیها میتوان به این نتیجه رسید که اکثر قریب به اتفاق این اعضاء از نحوه عرضه کالا گله مند بودند و اظهار میداشتند که کالاهائی که از طریق تعاونی در معرض خرید اعضاء فرار میگیرد، اکثراً از نظر قیمت مشابه قیمت آنها در بازار آزاد است مضافاً باینکه این اجناس در بازار به راحتی و فراوانتر در دسترس مردم قرار میگیرد و آن قسم از کالاهای کمیاب بازار و یا کالاهائی که به قیمت دولتی از طریق تعاونی در اختیار قرار میگیرد بسختی و با مشکلات زیاد به دست اعضاء تعاونی میرسد.

بنابراین میتوان نتیجه گرفت که تعاونیها بازهم در متن جامعه جا دارند و ملاحظه میکنید که در بسیاری از موارد بازهم این تعاونیها نقش مؤثری در عرضه خدمات با نرخ عادلانه برای مردم ایفا میکنند و حداقل به نقش تعاونیها بعنوان رقیب بخش خصوصی و بازار و بمنظور کنترل افزایش قیمت بصورت افسار گسیخته میتوان تأکید نمود. در نهایت میتوان اساس مشکل تعاونیها را در واگذاری سهمیه کالا دانست زیرا چنانچه شرکتهای بتواند کالای مورد نیاز اعضاء را تأمین نماید هم اعضاء راغب به سرمایه گذاری خواهند بود و هم خود شرکت میتواند از محل منابع مالی خود انبار و وسائل حمل و نقل تهیه کند.

تعاونیها، اهرم اساسی در رونق و سالم سازی اقتصاد جامعه:

اصولاً اشاره به مشکلات و بررسی نقاط ضعف و قوت، هم مردم را به يك جمع بندی مشخص میرساند و هم مسئولین را در دور ساختن نارسائیها، اعم از قانونی یا اجرائی و یا حتی قضائی موفق تر میکند.

در این طرح مقدمات امور اداری و مالی واحد مرکزی بطور يك جانبه سنگین تر و تعهدآورتر خواهد گردید، زیرا بدلیل حذف امور حسابداری از شرکتهای فعلی حجم تراکم کاردر واحد مرکزی به چند برابر افزایش مییابد که این امر موجب میگردد کنترل و نظارت بر امور جاری فروشگاهها افزایش یافته و در نتیجه راندمان از دست رفته را باز آورده تا موجبات ترغیب و تشویق مردم را فراهم آورد. ضمناً بعلت گستردگی و تراکم کار پیش بینی میشود که واحد مرکزی نیاز مبرم به انبار وسیعی پیدا نماید که در اینصورت میتوان به نکات زیر اشاره نمود:

۱- ایجاد ساختمان جهت امور اداری و مالی فروشگاهها و دائره نگهبانی.

۲- ایجاد سردخانه جهت نگهداری ارزاق عمومی فاسد شدن.

۳- ایجاد محیطی بسته جهت نگهداری وسائط نقلیه موتوری.

۴- ایجاد ساختمان انبار براساس اصول مهندسی.

بدیهی است در اجرای طرح مزبور در صورت بروز هرگونه نقص و ایرادی میتوان با اشخاص صاحب نظر و متخصص تماس برقرار نمود تا از عواقب ناشی از آن جلوگیری بعمل آید.

گسترش تعاونیها مؤثرترین عامل در مهار قیمتها:

تا این قسمت از این نوشته ما به تعاونیهای مصرف محلی اشاره کردیم. محدوده وظایف این بخش از تقسیم بندی مالکیت را در قانون اساسی برشمردیم لذا بد لحاظ اهمیت نقش تعاونی در زندگی اقتصادی نوین ما بایستی همواره مردم با شرکت فعال و اصلاح تعاونیها و مسئولین با نظارت مستمر و دقیق بعلاوه ارزش گذاری مناسب بر روی این کانال «توزیع، مصرف و تولید» همت گمارند، تا تعاونیها که همه افراد را میتواند زیر پوشش خود قرار دهد و ملاک مطلوبی جهت بخش خصوصی بشمار رود را تقویت و بدانها جان دوباره ای بخشند.

تعاونیهای مصرف کارمندی:

تعاونیهای مصرف کارمندی با سابقه چندین ساله ایکه

اگر به رفع نابسامانی‌ها اشاره داشتیم و داریم تنها از جنبه طرح عیوب نیست، بلکه هدف اصلاح این مراکز اساسی کسب درآمد حلال جهت افراد و جامعه است، عملی که در قالب آن جامعه به رشد و شکوفائی اقتصادی نایل میشود و آراء افراد ارزش واقعی خود را دارند نه ارزش کاذب سرمایه و میزان آنرا.

نقش شرکتهای پخش؛

این شرکتهای در مورد همه کالاها و همه تعاونیها فعالیت ندارند و این مؤسسات تشکیلاتی، قبل از انقلاب برای توزیع و پخش تولیدات مختلف کارخانجات بوجود آمده‌اند. و عملاً کار همان تیمچه‌های بازار و سراهای مختلف را انجام میدهند که در حال حاضر اغلب واحدهای بزرگ پخش کننده وابسته به بنیاد مستضعفان میباشد. در مورد این شرکتهای پخش و معامله‌شان با تعاونیها باید گفت که آن دسته از مؤسسات پخش که وابسته به بنیاد یا صنایع ملی هستند با تعاونیهای بخصوص شرکتهای تعاونی مصرف همکاری خوبی داشته و چه بسا اگر همین مؤسسات نبودند، چندان موفقیتی در جذب محصولات کارخانجات نصیب تعاونیها نمیشد.

مشارکت اعضاء:

بی تفاوتی و عدم مشارکت اعضاء نسبت به تصمیم گیریها و انتخاب مدیریت تعاونی مشکل عمده بسیاری از تعاونیهاست چرا که بعضاً مشاهده شده در مجامع عمومی يك شرکت که دهها هزار عضو دارد بازاری هر هزار نفر دو نفر هم حضور پیدا نکرده است به همین دلیل وقتی که سهامداران یا مالکان اصلی شرکت تا این حد نسبت به تعاونی‌شان بی تفاوت هستند مدیران آن یا بی تفاوت میشوند و یا از مسیر اصلی خود منحرف میگردند.

مشکلات ارزی کارخانجات و عدم همکاری آنها با تعاونیها:

در شرایط فعلی اغلب کارخانجات دچار مشکلات ارزی هستند که برای اداره امور خود چندان آمادگی برای همکاری با تعاونیها ندارند، مگر آنکه تولیدات آنها تحت کنترل دولت درآید که در هر حال تعداد آنها بسیار محدود است. البته

کالاهائی که تحت نظارت دولت میباشد بیشتر مربوط به تعاونیهای صنفی است و در حال حاضر تعاونیهای مصرف در زمینه واگذاری محصولات کارخانجات تولیدی بسیار محدود بوده که بهمین جهت ناچارند به بازار آزاد مراجعه کنند.

نقش دولت در تقویت تعاونیها:

با توجه به اینکه شرکتهای تعاونی مؤثرترین بازوی دولت برای مهار قیمتها محسوب میشوند و بدان جهت که قیمت کالا در تعاونیهای مصرف تا شعاع چند کیلومتری تحت تأثیر نرخ در این نوع تعاونیها میباشد، دولت بخوبی میتواند با همیاری خود آنها برای رفع مشکلاتشان بسیج گردد.

بطور کلی میتوان مشکلات تعاونی را از دو دید بررسی نمود، یکی آندسته معضلاتی است که مدیران تعاونی در جهت تهیه و عرضه خدمات خود با آن مواجه میشوند که مهمترین آن تهیه کالا است، بطوریکه برخی واحدهای واگذار کننده کالا حتی در مراجعه تعاونیها اظهار میدارند که با تعاونیها همکاری نداریم. دیگر آنکه حتی برخی از مؤسساتی که بنحوی با تعاونیها سرو کار دارند، شناخت کافی از ماهیت آنها ندارند بعنوان مثال در برخوردهای مالیاتی با تعاونیها نقش قانون بصورتی است که راههای فرار مؤدی مالیاتی را از پرداخت ببندد، زیرا يك مؤسسه تجاری ممکن است برای فرار از مالیات خود به بسیاری از حیل متوسل گردد، چرا که این وجوه مستقیماً از محل درآمدهای شخصی خود مؤدی پرداخت میشود ولی در تعاونیها مدیران نمیتوانند سود اصلی را پنهان نمایند و هیچ يك از تعاونیها برای پرداخت مالیات حقه خود اعتراضی ندارند و از طرفی آموزشهای صحیح و رهنمودهای مراجع مالیاتی قبل از وقوع اشتباه این تعاونیها را از هر گونه خطا مبرا میسازد ولی در بسیاری مواقع که يك تعاونی حتی از برگرداندن اصل پول سهام اعضاء عاجز است و در واقع عضو سودی که نکرده هیچ، ضرری هم داشته و باز هم پرداخت مالیاتی مشکل جدیدی را برای دست اندرکاران تعاونی ببار آورده و می آورد.

بقیه در صفحه ۲۲

* - کشورهای ونزوئلا و اکوادور نیز جزء کشورهای عضو اوپک در نظر گرفته شده است.
 ** - آمارها مربوط به ژانویه - نوامبر میباشد.
 *** - منظور European Free Trade Association (اتحادیه بازرگانی آزاد اروپائی) میباشد.

بطور کلی سیاست بازرگانی برزیل مبتنی بر تأمین ارز برای واردات از طریق تشویق و ترغیب صادرکنندگان است. جهت تشویق صادرات، سیاستهایی از جمله تخفیفهای مالیاتی اتخاذ گردیده که از آن جمله معاف نمودن شرکتهای صادراتی شرکت کننده در نمایشگاههای بازرگانی از پرداخت مالیات، حذف مالیات بر کارمزد بانکها در مبادلات ارزی میباشد. بعلاوه کلیه مواد اولیه وارداتی مورد نیاز جهت ساخت کالاهای صادراتی از پرداخت حقوق گمرکی معاف هستند.

فهرست مأخذ

1. Quarterly Economic Review about Brazil, Annual Supplement, 1985 -
2. IFS - March 1986 -
3. Brazil - Medium Term Policy Analysis - World Bank, 1985 - Page 12
4. ILO - Yearbook of Labour Statistics, 1985

۵- مروری بر اقتصاد بازرگانی کشورهای جهان - مورخ دیماه ۶۳ - وزارت نفت - اداره تحقیقات بازرگانی و توسعه منابع داخلی.

جمعبندی مشکلات و راه‌حلهای تعاونیها اعم از داخلی یا خارجی عبارتند از:

بقیه از صفحه ۹

الف: تعدد مراکز واگذار کننده کالا و کارشکنی برخی از آنها.
 ب: عدم شناخت واقعی برخی از مسئولین و حتی خود اعضا از ماهیت تعاونیها و عدم آموزش عمومی تعاون.
 ج: فعالیت روزافزون نمایندگیها و واحدهائی که در مقابل تعاونیها قرار دارند.
 د: عدم رغبت نیروهای کارآمد و متعهد برای مشارکت در امور تعاونیها.
 ه: تحمیل کالا به تعاونیها در برابر کالاهای مطلوب و رقابت ناسالم برخی عناصر سود جو خارج از تعاونی با بعضاً در داخل تعاونی.
 تا اینجا مشکلات مهم تعاونیهای مصرف محلی و کارمندی را مورد بحث و بررسی قرار داده و با استنباط از نظارت مردم و مسئولین ذیربط پیشنهادات سازنده و مفیدی در این خصوص آورده شد، با امید باینکه با اقدامات همه جانبه دست اندرکاران تعاونی و مسئولین بتوان تصمیماتی اساسی در زمینه تقویت تعاونیها اتخاذ گردد.

پاورقیها

(۱) - تنها حدود ۱۳ درصد احتیاجات نفتی برزیل از منابع داخلی تأمین میشود.

2- Crozado

3- Croziero

۴- در حال حاضر با توجه به این تغییر، برابری هر دلار برحسب کروزادو معادل کروزادو ۱۳/۷۷ = دلار میباشد و توضیح اینکه در سال ۱۹۶۷ نیز دولت وقت برزیل، پول آنکشور را از کروزیرو به کروزیرو جدید تبدیل نمود که معادل یک هزار کروزیرو قدیم بود و هر ۲/۷۰ کروزیرو جدید نیز معادل یک دلار تعیین گردید.

۵- ایران در سال ۱۹۸۳ بمیزان ۵۴۵۹۷۶ تن فولاد از برزیل خریداری نمود.

۶- شامل صنایع استخراجی

7- Plano Nacional de Reform